

EGYÉN ÉS TÁRSADALOM.

Írta: GLÜCKLICH VILMA

Az önfentartás ösztöne, melyet az aszkéta középkor mély megvetéssel nevezett önzésnek, a maga fejlődésében lépést tartott a kultúráival. Míg a teljesen civilizálatlan, vadállatokkal harcoló, egyedül ezt az ösztönt uraló embernél arra szorítkozott, hogy a pillanatnyi életszükségletek kielégítését biztosítsa, addig a keletkező közösségek és a fejlődő belátás hatása alatt az egyén mindinkább tudatára jut annak, hogy csupán saját szükségleteinek kielégítésével még nem érheti el a fokozódó igényeinek megfelelő helyzetet. Első sorban azért nem, mert még a korlátolt látókörű ember nyugalomát is megzavarja elégedetlen embertársainak zúgolódása, esetleg támadása; annál kevésbé lehet elégedett a szélesebb látókörű ember, aki egynek érzi magát a társadalommal, melyben él, amelynek mintegy organikus elemét képezi és amelynek összes fájdalmait megérzi. Ezen a fokon az önfentartás ösztöne úgyszólván társadalmi ösztönné fejlődik; a társadalom minden tagja érzi az annak organizmusában végbemenő kóros folyamatokat és mikor azok gyógyítását tőle telhetőleg sietteti, ebből az evolvált önzésből folyóan cselekszik. Érzi egyszersemind azt a felelősséget, mely a szerves egésznek minden elemét terheli és az organizmus egészsége fölötti örökösre készíti.

Mihelyt tudatossá váltak előttünk a társadalmi munka indító okai; mihelyt felismertük a társadalom egészében fellépő minden jelenségnek befolyását saját helyzetünkre: akkor könnyű megállapítanunk a helyes irányú társadalmi munka szükségét és kritériumait. A magyar társadalom nagy egészét azonban ez a tudat még nem hatja át.

Gyakran találkozunk a fejlődés elméletének hívei között avval a felfogással: végezze mindenki a maga hivatásos munkáját a lehető legteljesebben; evvel szolgálja a fejlődést legnagyobb mértékben, sokkal inkább mint ha azt siettetni akarja.

Bármily erős meggyőződéssel vallom, hogy a jelenségek törvényszerűsége a fejlődés elvében nyer legkielégítőbb magyarázatot mégis lehetetlennek tartom, hogy ha a mai kultúremler sociális érzéke visszasülyedne a barlanglakóénak fokára, a társadalom is vissza ne zökkennék a maga jólétének emelésében.

Olyan embereknél; akik nem belátás, ha nem pillanatnyi érzelmek alapján cselekszenek — és a mai társadalom zömét ezek teszik — a társadalmi munkának fejletlen, a kultúra mai fokához nem méltó alakját találjuk: a jó tékonyságot. Bennük is kínos érzést kelt a nyomorúság látása; de nem adnak számot maguknak társadalom egységéről, nem tekintik a nyomort velük egy organizmusban fellépő betegségeknek, hanem oly bajnak, melyhez voltaképpen semmi közük, de amellyel különös kegyképpen törődnek.

Ez a hibás diagnosis a baj kezelését symptomatikussá teszi, holott a modern gyógytudomány a betegségek megelőzésére törekszik. Amint nem mestere a gyógykezelésnek az az orvos, aki minden alkalommal a betegség tüneteit igyekszik megszüntetni, nem pedig annak a szervezetben rejlő mélyebb okát: úgy a kultúra mai fokán nem mesterei a társadalmi munkának azok, akik alamizsnát osztanak ahelyett, hogy azt fölöslegessé igyekeznének tenni. És amint a tünetek kezelése nemcsak tökéletlenül gyógyít, de a racionális életmód megkezdését sem sürgeti, úgy a jótékonyság is kerékkötője a társadalmi reformok erélyes kiküzdésének.

De nemcsak hamis irányban keresi a jótékonyság a társadalom égető kérdéseinek megoldását — nemcsak téves alapon mérlegeli cselekvésének indító okait. Még egy nagy bűne van; jelentékeny mennyiségű, értékes energiát költ le: jóhiszemű munkásainak erejét, amely helyes alapon, helyes irányban eredményes munkát fejthetne ki.

A magyar társadalom intelligenciájának legnagyobbbrésze még ma is annak az elavult

felfogásnak híve, hogy mostohább sorsú embertársaink „önkéntes” segítésére nemes érzelmek indítanak; hogy ennek a segítésnek módját és mértékét legbölcsebben az adakozó állapítja meg; ez úgyszólván gyámságot gyakorol védenre fölött, akit alig ismer; de viszont külsőleg is feltűnően nyilvánuló hálára tarthat ennek fejében számot. Társadalmunk nagy többsége nem jutott még tudatára annak, hogy, ha eredményesen akarunk segíteni, akkor alaposan kell ismernünk a megjavítandó körülményeket és azok keletkezésének mélyebben fekvő okait; hogy a köteles hála érzése lealázó, az egyéni önérzetbe ütközik és mivel kirívóbbá teszi a társadalmi osztályok közt ma fennálló ellentétet, háttérbe szorítja a társadalom szerves egységének tudatát. Pedig csakis ennek a tudatnak megerősödése adhatja meg a harmóniát az összes társadalmi osztályoknak az egész organizmust szolgáló munkájában.

Ha szemlét tartunk a ma fennálló jótékony intézmények fölött, keveset találunk, amely valóban megfelelne a társadalmi fejlődés irányának. E kis csoporthoz tartoznak első sorban azok, amelyek a gyermek sorsával törődven, munkásságukat egyenesen bekapcsolják az állami gyermekvédelem szervezetébe; hiszen a dolgok kívánatos rendje az volna, hogy a leendő állampolgárok testi és szellemi fejlődésével maga az állam törődjék az egész vonalon. Nagy szerencsétlensége azonban a gyermekvédelmi egyesületeknek, hogy egymással szövetségre nem lépnek, hanem külön-külön adminisztrációval, külön-külön részletcélok megoldására a legszétágazóbb utakon törekszenek. Míg az állam az elhagyott gyermekekről törekszik gondoskodni, addig a székesfőváros tanácsa a munkásosztály gyermekeinek védelmére tette meg az első lépést: iskolák mellett ú. n. napközi otthonokat létesített, melyek a tanítási órákon túl is meleg szobát, foglalkoztatást, esetleg meleg ételt nyújtanak a szülőit napközben nélkülöző gyermekeknek. Örvendetes jelenség, hogy több jótékony egyesület e jóléti intézmény szolgálatába szegődött és vele egy célt szolgálva, a céltudatos társadalmi munka felé gravitál. A napközi otthonok felszívhatnák és értékesíthetnék mindazt a most elkallódó tőkét és energiát, melyet jobb ügyszólván méltó buzgalommal pazarolnak alamizsna-osztogatásra

éppen annyira jóhiszemű, mint tájékozatlan emberek, különösen nők. A napközi otthon centruma lehetne mindannak a társadalmi munkának, melyet a munkáscsalád helyzetének javítása megkíván: a tanulmányozás bőséges tere mindazok számára, akik értelmi alapon céltudatos munkát kívánnak végezni; viszont oly jóléti intézmény, melyet a munkás önértékének minden bántódása nélkül vehet igénybe? mert hiszen adójával, esetleg viszonyainak megfelelő külön díjjal hozzájárul annak fentartásához; közvetítője lehetne a különböző társadalmi osztályok közötti megértésnek, siettetője az osztályok közötti válaszfalak lebontásának.

Mily messze vagyunk ettől! Mily kevésbé értik meg az intézményt maguk az intéző körök! A napközi otthonok létesítéséért nem egyszer érte vád az eszme fölvetőjét és megvalósítóját: „ki hallott olyat, hogy nevelésügyi intézményekre ekkora összeget költsön az anyagi gondokkal küzdő főváros?” De éppoly kevésbé fogják fel az intézmény horderejét a vagyonos emberek; hiába várjuk a nagy alapítványt, mely lehetővé tenné, hogy bár az iskolák mellett, de külön e célra épített, tágas, szellős helyiségekben töltsen szabad idejét minden gyermek; hogy a napközi otthon befogadó képessége és csábító kedélyessége ott marasztalassa a jómódú gyermeket is és a pajtásságrévén összeszoktassa a leendő embertársakat. Hol vannak a leányok és asszonyok százai, akik a nőnek állítólag „egyedüli hivatását” — ha saját gyermekeikkel szemben erre nincs alkalmuk — a munkásgyermek körében töltenék be? Hiszen a budapesti napközi otthonok tökéletesbítése a sociális érzék e két nyilvánulását követeli sürgetően; a céljának teljesen megfelelő napközi otthon pedig az állami menhely tevékenységi körén kívül a fővárosban egyedüli eredményes módszere a gyermekvédelemnek.

A pártfogó gyámolítás a gyermeken kívül csakis a munkaképtelen felnőttel szemben jogosult. De itt sem pillanatnyi segítség alakjában, felületesen, hanem értelmesen és gondosan vezetett, lehetőleg hatósági intézményekkel nyújtható, ha a társadalom egészété kiható eredményt kívánunk elérni. Ilyen úton sikerül értékes erőket ébreszteni a nyomorékban is, ha megismertetik vele csekély energiája fel-

használásának módját; evvel fokozódik mindaz egyén önértéke, mind a társadalom termelő-képessége.

Munkaképes emberek segítése csakis a munkaalkalmak szaporításával történhetik az egyéni önérték csökkentése nélkül. Kitűnően szervezett munkaközvetítő intézetek; vállalatok megindítására alakuló, a munkást a nyereségben részesítő szövetkezetek sokkal többet érnek a munkaviszonyok javítása szempontjából, mint „a szegények közt kiosztandó” legnagyobb összegek. Pillanatnyi segítség gyanánt sem pénzbeli ajándék, hanem minél több foglalkoztató műhely a legcélszerűbb. Sajátságos, hogy ez utóbbiakat létesítő egyesületek is a jótékony cégére alatt működnek, holott magasan fölötte állanak az e nevet jogosan viselő felületes és elavult munkásságnak. A munkáscsalád jólétének fokozására legsürgősebb teendő a lakásügy rendezése a munkásság igényeinek megfelelően, a technika és a munkamegosztás összes vívmányainak felhasználásával, a munkásságon túlterhelésén könnyítő központi háztartás rendszerével.

A munkásosztály mai öntudatos szervekedése meghaladott fejlődési fokozattá teszi a settlementnek sok tekintetben nagy előnyökkel járó intézményét is. Settlement (letelepedés) névvel jelölik, mint általánosan ismeretes, azokat a munkásnegyedekben létesített telepeket, melyeken főiskolai tanulók vagy más művelt emberek maguk köré gyűjtik a munkáscsaládok apraját, nagyját, hogy tanítással, tanáccsal, szórakozással könnyítsék meg számukra az élet napról napra megújuló küzdelmét. A munkásszervezetek ma saját erejükből nyújthatják tagjaiknak mindezt új settlementek alakításának tehát már nem volna célja. A settlementek hiánya ezidőszerint legfőleg azokra nézve káros, akiknek ott alkalmuk nyílt a munkásosztály helyzetének alapos tanulmányozására, s akik ennek eredményeit utóbb élethivatásukban az egész társadalom hasznára értékesíthették.

Aki hasznos társadalmi munkát kíván végezni, azon legyen, hogy munkája minden részletét a társadalom szükségleteinek beható tanulmányozására alapítsa. Ne legyen dilettáns ezen a téren sem, hanem koncentrálja

egész munkaerejét vagy egész tőkéjét egy társadalmi kérdés megoldására. Törekedjék minden erejével állandó, közhasznú intézmények létesülésének elősegítésére, hogy mind szökebbre szoruljon az alamizsnára utait egyének köre. Keltse fel, amennyire lehet, a hatóságok érdeklődését egy-egy nélkülözhetetlen intézmény iránt, és vegyen részt annak ellenőrzésében, ha létesítése sikerül.

A társadalmi munka csakis akkor válhatik a társadalom hasznára, ha alkalmazkodik annak szükségleteihez, fejlődése irányához. Aki a munkaadókkal meg tudja értetni, hogy csak jól táplált és elégedett munkástól várhat tökéletes munkát, az fölöslegessé teszi a jóléti intézmények egész sorát.

Azért dobjuk sutba a középkor hagyományait: a kegyes leereszkedést az „alacsony sorsúakhoz”, a jószívű adományozó homlok a köré font s tőle szinte megkövetelt glóriát. Álljunk az evolváltság önzés álláspontjára: mint a társadalom organizmusának elemei, önmagunkkal teszünk jót, ha a társadalom bármely részében mutatkozó bajokat megszüntetni törekszünk. Ez a felfogás sokszorozott munkára fogja ösztönözni a jobb sorsban levőket, hogy megakadályozzák az egész organizmust romboló szervi baj keletkezését, melynek egyik főoka az egyes osztályok merev ellenállása a rosszabb helyzetűek igényeivel szemben.